

# K NÁŠMU SÚČASNÉMU VÝVOJU SOCIOLOGIE POĽNOHOSPODÁRSTVA

D. SAGARA

P28

ND 9/6a

Sľubný rozvoj teoreticko-empirických bádání v oblasti spoločenských vzťahov nášho poľnohospodárstva v posledných rokoch potvrdzuje predpoklad, že konkrétne sociologické výskumy možno uskutočňovať úspešne aj popri hľadaní najadekvátnejšej koncepcie a predmetu tejto aplikovanej vedeckej disciplíny. Naopak, skúsenosti potvrdzujú, že hlbšie prenikanie do sociálnej reality na dedine umožňuje lepšiu orientáciu aj v teoretických väzbách medzi všeobecnou sociológiou a jej konkrétnym uplatnením vo sfére medziľudských vzťahov, napr. medzi roľníkmi. Práve moment poznávania umožňuje neapriórne prístupy k názorom, ktoré hlásajú buď nedeliteľnosť sociologickej vedy, alebo sú v rámci všeobecnej sociológie za jej vnútornú štrukturáciu na princípoch vývoja mnohodoménnej sociálnej skladby našej spoločnosti. S rešpektovaním platnosti všeobecnej sociologickej teórie sa žiada uvažovať o problémoch, ktoré pre nás vyplývajú z tradičného chápania sociológie vidieka a z nových sociálnych skutočností v našom poľnohospodárstve a na našej dedine, ktoré vyvolali potrebu orientácie rurálnych sociológov na skúmanie spoločenských vzťahov predovšetkým v oblasti práce a života nového, družstevného roľníka. Práve v súvislosti s dynamicky prevratnými zmenami v sociálnej štruktúre na našej dedine vzniklo viac objektívnych dôvodov pre diferenciáciu sociológie vidieka, pre koncipovanie relatívne samostatnej sociológie poľnohospodárstva.

Pred necelou desiatkou rokov sa začali naše bádania v sociálnych vzťahoch roľníckeho obyvateľstva rozvíjať v rámci sociológie vidieka (dediny) a poľnohospodárstva. Tento fakt vyplynul z určitej tradície a spoločenského významu budovania nového socialistického poľnohospodárstva. Vznikli špeciálne vedeckovýskumné pracoviská: Inštitúty sociológie vidieka a histórie poľnohospodárstva v Prahe a v Bratislave, založili sa katedry sociológie vidieka a poľnohospodárstva na VŠP v Prahe, Brne, Nitre a v Košiciach. Ťažisko prvých výskumov týchto inštitúcií sa prenieslo na poľnohospodárstvo. Spoločenskými problémami vidieka, resp. dediny, sa začali zaoberať iné špecializované pracoviská, napr. v oblasti sociálnej štruktúry, sociálnych potrieb, kultúry, mládeže, rodiny, zdravotníctva apod. S narastaním konkrétnych výskumov a výuky sociológie na vysokých školách začalo i myšlienkové prúdenie okolo koncipovania aplikovanej disciplíny sociológie vidieka a poľnohospodárstva a jej predmetu. Ďalšia úvaha vyžaduje korešpondenciu s doterajšími prístupmi k tejto problematike.

## CHARAKTERISTIKA NIEKTORÝCH NÁZOROV

Prof. T a u b e r, ktorý predstavuje osobnú kontinuitu medzi sociológiou vidieka a poľnohospodárstvom vo vývoji našej rurálnej sociológie a koncipuje ju ako jednu disciplínu, prichádza ako prvý aj s jej definovaním. Nadväzuje pochopiteľne na minulé aktivity tohoto vedného odboru. Sociológiu vidieka a poľnohospodárstva charakterizuje ako syntetizovanie výsledkov spoločenských vied na báze dedinskej lokálnej spoločnosti. Jej predmetom sú spoločenské vzťahy medzi poľnohospodárskym a ostatným vidieckym obyvateľstvom, medzi mestom a dedinou v procese spriemyselnovania poľnohospodárskej výroby a urbanizácie vidieckych sídlisk. Pre sledovanie spoločenských vzťahov medzi dedinou a mestom volí názov „sociológia vidieka“ a pokiaľ sa zaoberá len odvetvím, hovorí o „sociológii poľnohospodárstva“, príp. o „sociológii JRD a ŠM“, pričom chápe celú disciplínu ako jeden celok (T a u b e r 1965).



Lešková (1970) stavia na širokom chápaní sociológie dediny (vidieka). Jej objekt vidí v lokálnom spoločenstve, presahujúcom rámec jednej dediny, ktorá sa javí ako špecificky sociálny, ekonomický a kultúrny celok, s relatívou autonómiou v rámci globálnej spoločnosti. Sociologický aspekt skúmania teritoriálnych spoločenstiev uplatňuje na štúdiu spoločenských vzťahov:

1. v skupinách,
2. v procesoch vnútri skupín a medzi nimi, *Sústrední zemeľskú a lesnícku knihovnu*
3. v ich výtvoroch,
4. v spoločenských javoch v ich objektívno-subjektívnej vzájomnej podmienenosti a fungovaní.

Schimmerling (1968) prisudzuje sociológii vidieka štúdium „spoločenských vzťahov v poľnohospodárstve ako celku, v jeho jednotlivých odvetviach, vo výrobných jednotkách a v kolektívoch ako relatívne samostatnej a zároveň nedeliteľnej súčasti sociálneho systému“. Zdôrazňuje kontext sociológie vidieka a poľnohospodárskeho podniku, spoluprácu so sociológiou práce, sociológiou organizácie a interdisciplinárny prístup k problémom, najmä spoluprácu sociológie a ekonomiky.

Funkčný aspekt sociológie poľnohospodárstva vidí správne v skúmaní a vysvetľovaní sociálneho pozadia spoločenských javov, najmä spoločenských problémov organizácie a riadenia poľnohospodárskej výroby, predovšetkým v podniku a v jeho jednotlivých odvetviach ako aj v nadpodnikovej sfére.

Jednoznačný postoj Křeneka (1966) relatívne oddeľuje sociológiu dediny od sociológie poľnohospodárstva. Sociológiu dediny vymedzuje komplexné skúmanie spoločenských vzťahov na dedine a ich miesta v celkovom systéme vzťahov v našej spoločnosti. Na rozdiel od predchádzajúcich autorov používa pojem „dedina“ z hľadiska jej významnej historickej i do budúcnosti dlhodobej sídlitnej funkčnosti.

Sociológiu poľnohospodárstva, ktorá sa vyčlenila z tradičnej sociológie vidieka, chápe ako jednu zo špeciálnych sociologických disciplín. Jej predmetom sú „spoločenské vzťahy v makroštruktúre i v mikroštruktúre poľnohospodárstva a ich vzájomný vzťah s jednotlivými elementmi spoločnosti i spoločnosťou ako celkom“. Charakteristickým znakom sociológie poľnohospodárstva podľa neho je riešenie základnej otázky „ako meniť spoločenské oblasti poľnohospodárstva“. Túto závažnú úlohu môže sociológia poľnohospodárstva docieľiť skúmaním sociálnej štruktúry spoločnosti v oblasti poľnohospodárstva, spoločenského systému jeho riadenia, štruktúry hierarchie potrieb, záujmov a aspirácií poľnohospodárskych pracovníkov apod. Na názore Křeneka možno pozorovať cielavedomý vývoj v chápaní vzťahov medzi všeobecnou a aplikovanými sociologickými disciplínami, ktoré sa dotýkajú poľnohospodárstva a jeho ekológie (Křenek 1968).

Horáková (1968) aj keď sa nezaoberá charakterom a definovaním predmetu disciplíny, zdôrazňuje v našej práci prednostnú sociologickú analýzu poľnohospodárskeho podniku ako organizovaného systému.

Štastný uvažuje o sociológii poľnohospodárskej výroby ako „makrosociológii“ a o sociológii poľnohospodárskeho podniku ako o „mikrosociológii“. Tento aplikovaný vedný odbor chápe ako súčasť širšej sociologickej vedy o práci. Za predmet sociológie poľnohospodárskeho podniku považuje rozbor štruktúry a funkcie sociálnych fenoménov podniku, ktoré musia vychádzať z jeho formálne inštitucionálneho usporiadania a cieľového konania (Turínagayová a kol. 1968).

Pri vzniku a základnej orientácii nášho pracoviska sme bez definovania predmetu uvažovali o jeho odvetvovej profilácii. Vychádzali sme z hypotézy, že poľnohospodárska „sociológia sa bude môcť najlepšie rozvíjať v organickej súvislosti s rozvojom čo najkonkrétnejšieho „odvetvového“ sociologického výskumu“ (Sagara 1964).

Ostali sme pri tradičnom názve „sociológia vidieka (dediny)“; doplnili sme ho o termín „poľnohospodárstva“, ktoré sa v našom prípade stalo hlavným objektom skúmania. Takto vznikla „sociológia dediny a poľnohospodárstva“, pričom sme od začiatku zdôrazňovali, že „nemožno v budúcnosti vylúčiť ani samostatnosť sociológie poľnohospodárstva“. Predmet sme postupne videli v „skúmaní špecifických zákonitostí štruktúry spoločenských javov a procesov medzi ľuďmi, ktorí žijú na dedine a pracujú v poľnohospodárstve, v komplexe mnohých ich stránok“ (Sagara 1965).

Prehľad hlavných myšlienok našich súčasných zainteresovaných autorov o charaktere a predmete sociológie vidieka (dediny) a poľnohospodárstva poukazuje v podstate na dva základné smery v rozvíjaní tejto alebo týchto disciplín. Jeden vychádza z mozaikovo štrukturovanej bázy lokálnej vidieckej (dedinskej) spoločnosti, hoci predmetom jeho záujmu je len poľnohospodárstvo, druhý rešpektuje určitú diferenciáciu medzi celokomunitárnymi spoločenskými systémami a vlastnými sociálnymi vzťahmi v samotnej skupine roľníkov, obmedzuje sa na nich ako na relatívne samostatný subsystém s jeho ďalším vnútorným členením. Z hľadiska hlbšieho poznávania jednotlivých dielčích sústav, v danom prípade poľnohospodárskej, aby sme ju mohli vidieť jadrovejšie v dedinskom alebo celospoločenskom systéme, je azda racionálnejšia určitá delba práce medzi sociológiou vidieka (dediny) a sociológiou poľnohospodárstva. Toto stanovisko oprieme o nasledujúce argumenty.



Naznačený vývoj ukazuje, že v pôvodne koncipovanej sociológii dediny, resp. vidieka, nastáva v našich podmienkach prevažne proces diferenciacie, aj keď vidieť v niektorých prípadoch snahu po jej integrácii na základni vidieckych lokálnych spoločenstiev. Ide o principiálnu otázku. Buď sa postavíme na stanovisko jedinej a nedeliteľnej sociologickej vedy, alebo pripustíme jej vnútornú štrukturáciu. Pokúsime sa uviesť niektoré dôvody pre integrovanú autonómnosť sociológie dediny (vidieka) a sociológie poľnohospodárstva:

1. Sústavný rozvoj výrobných síl a spoločenských vzťahov, industriálna spoločnosť a prehlbujúca sa delba práce, prinášajú so sebou zmeny sociálnej štruktúry. Nové reštrukturalizačné prvky prinášajú so sebou organicky momenty zmien aj v systéme vedy a jednotlivých vedných odborov. Tomuto procesu sa neubránili a nebránia nielen technické vedy, rešpektovala a rešpektuje ho aj základňa vied, filozofia. Neubrání sa mu ani sociológia, ktorá fakticky pozostáva už dnes zo všeobecnej teórie a z nadväzujúcich konkrétnych aplikovaných disciplín.

2. Predstava sociológie dediny alebo vidieka a poľnohospodárstva ako jednej disciplíny, ktorej objektom skúmania je lokálna spoločnosť a predmetom záujmu spoločenské vzťahy v jej zložitej štruktúre s akcentom na poľnohospodárstvo, nie je už z hľadiska značného členenia nášho súčasného komunitárneho systému adekvátne. Takéto chápanie rozvíjania aplikovanej sociologickej vedy na poľnohospodárstvo by znamenalo ustrnutie na predindustriálnej štruktúre vidieckej spoločnosti, kedy bolo možné hovoriť v podstate o identite dediny a naturálnej maloroľníckej výroby.

3. Na našej dedine dnes nájdeme, až na malé výnimky, všetky prvky mestskej alebo celospoločenskej štruktúry. Vo väčšine komunít je sociálna skupina roľníkov v menšine. Pri štúdiu vidieckej lokálnej spoločnosti niet teda dôvodu, aby hlavným predmetom sociológie dediny bolo skúmanie spoločenských vzťahov výlučne v oblasti poľnohospodárstva, aj keď máme na mysli jeho vzťahy i k ostatným prvkom štruktúry. Tak ako sociológiu dediny a poľnohospodárstva, možno obdobne zdôvodniť potrebu sociológie dediny a robotníkov alebo iných skupín tu žijúcich. Podobné tendencie však nepozorujeme, ale sme svedkami rozvíjania sociológie rodiny, mládeže, kultúry, zdravotníctva apod.

4. Sledovať dynamiku vidieckeho spoločenstva len z pozície poľnohospodárstva, ako sa to v našich doterajších výskumoch prevažne praktikuje, znamená skôr „odvetvový“ prístup, ako hľadisko lokálnej sústavy. V takomto prípade by bolo správnejšie hovoriť o „sociológii poľnohospodárstva na dedine“. Vieme, že poľnohospodárstvo sa v našich podmienkach nachádza pomerne často aj v mestách. Napriek tomu nekoncepujeme disciplínu „sociológia mesta a poľnohospodárstva“. Ba ani štúdium spoločenských vzťahov v priemysle, ktorý je dislokovaný predovšetkým v mestách, sa nerozvíja v žiadnej aglomerovanej disciplíne, ktorá by mohla mať analogický názov „sociológia mesta a priemyslu“.

5. Konečne prevážna väčšina citovaných autorov naznačené tendencie rešpektuje a orientuje sa hlavne na odborový charakter sociológie poľnohospodárstva, pričom niektorí z nich pripúšťajú diferenciaciu až na sociologické disciplíny jednotlivých typov poľnohospodárskych podnikov.

V cieľi uvedených argumentov nie je popieranie koncipovania a rozvíjania „sociológie dediny (vidieka)“. Ide tu len o naznačenie určitých komplikácií, ktoré spôsobuje v danej spoločenskej štruktúre spájanie sociológie dediny a poľnohospodárstva a o odôvodnenie relatívneho oddiferencovania týchto disciplín.



K ř e n e k správne oddeľuje sociológiu dediny od sociológie poľnohospodárstva a definuje ju v podstate ako štúdium komplexu komunitárnych spoločenských vzťahov a poznávanie ich miesta v celkovom systéme vzťahov v našej spoločnosti. Možno súhlasiť s L e š k o v o u, ktorá chce v tejto disciplíne skúmať skupiny, ich procesy a výtvory ako spoločenské javy v ich objektivno-subjektívnej vzájomnej podmienenosti a fungovaní na báze vidieckeho lokálneho spoločenstva. Treba však upozorniť na to, že skúmať z tejto pozície poľnohospodárstvo je skôr sekundárne a neúplné, pretože primárnou je tu štrukturovaná lokálna spoločnosť so všetkými prvkami, aj keď položíme dôraz na ktorýkoľvek z týchto elementov.

V sociológii dediny alebo vidieka ide teda predovšetkým o štúdium spoločenských vzťahov medzi komunitou a vonkajším prostredím a v komunite navzájom medzi jej jednotlivými prvkami. Z hľadiska nášho záujmu je tu prirodzene potrebné súčasne sledovať osobitne interakciu medzi celou sústavou a jej poľnohospodárskou zložkou. Je však problematické ešte navyiac poznávať naraz aj zložitú vnútornú sociálnu realitu v skupine, či skupinách roľníkov, ktoré sú samy osebe osobitnými a ďalej členenými subsústavami komunitárneho sociálneho systému.

Zo všetkých týchto dôvodov vyplýva záver, že bude správne v organickej spoločenskej nadväznosti, ktorá je pre sociológiu všeobecným postulátom, budovať a rozvíjať popri sebe ako sociológiu dediny, či vidieckych lokálnych spoločenstiev (sémantickú a historickú stránku nechávame stranou) a sociológiu poľnohospodárstva, ktorej rozvíjanie podporíme v nasledujúcej stati.

#### SOCIOLÓGIA POĽNOHOSPODÁRSTVA

V nadväznosti na predchádzajúce názory a argumenty nám vychádza stanovisko quasi „odvetvového princípu“ (čo je nepresné vyjadrenie) rozvíjania sociológie poľnohospodárstva. Uvedomujeme si, že tento prístup je jedným z možných, pretože ani v takto koncipovanej konkrétnej sociológii nejde o mimo seba nenadväzujúcu a ďalej sa vnútorne nečleniacu disciplínu. V snahe vyhnúť sa opakovaniu dôvodov, ktoré majú pre tento koncepčný prístup zaangažovaní autori, zdôvodníme svoju východiskovú pozíciu, popri vyššie uvedených piatich argumentoch, ešte niektorými ďalšími reštrukturalizačnými faktmi a tendenciami v procese vývoja „poľnohospodárskeho prvku“ našej sociálnej štruktúry:

1. V dôsledku hlbokých celospoločenských sociálno-ekonomických premien a osobitne socialistickej prestavby organizačnej a materiálnotechnickej základne poľnohospodárstva vzniklo aj jeho kvalitatívne nové formálno-inštitucionálne usporiadanie na princípoch kolektivistických výrobných, ekonomických a vôbec spoločenských vzťahov.

2. Do rámca základných premien patrí aj reštrukturalizačný spoločenský proces, ktorý prebieha v samotnej sociálnej skupine roľníkov. Zmenila sa celkove jej sociálna pozícia a rola v celospoločenskej štruktúre, ktorých ďalší vývoj je organicky spätý s makrosociálnymi procesmi v globálnej spoločnosti. V dôsledku toho je sociálna skupina roľníkov jednak prvkom celospoločenskej štruktúry a jednak relatívne autonómnou sústavou s jej ďalšou štruktúraciou cez mezo- až po mikroprocesy.

3. Spolu s viacerými novými výrobnými sústavami v poľnohospodárstve rozvíja sa napr. sociálna skupina družstevných roľníkov, pracovníkov ŠM a iné. Jednotlivé podniky nie sú len výrobnými, technickými a ekonomickými jednotkami, ale aj relatívne samostatnými sociálnymi systémami, resp.



organizáciami. Sú to účelové ekonomické sociálne skupiny alebo spoločenstvá, ktoré majú svoje pohybové procesy a výtvary a manifestujú sa ako sociálne javy v ich objektívno-subjektívnej vzájomnej podmienenosti a fungovaní. Z hľadiska nebiologickej reprodukčnej funkčnosti majú tieto sociálne útvary základný význam pre sebarealizáciu jednotlivca i kolektívu.

4. Socialistické poľnohospodárske podniky, najmä ich družstevné typy, obsahujú v sebe atribúty relatívneho samopohybu, na princípoch kolektívnej samosprávnej sebaregulácie. Pozícia a rola podnikového subjektu je v jeho formálno-inštitucionálnej organizácii a sieti neformálnych vzťahov súčasne prepletená pozíciami a rolami výkonných pracovníkov. Dvojaká pozícia a rola, raz s u b j e k t u, druhýkrát o b j e k t u vnáša špecifické sociálne momenty do procesu riadenia celej podnikovej sústavy a vedenia ľudí v jej jednotlivých štrukturálnych prvkoch. Z tohoto dôvodu je mimoriadne dôležité poznávanie roly ľudského činiteľa v sociálnom organizme podniku, ktorý môže určujúci vplyv parametrov techniky a ekonomiky na jeho pohyb svojou iniciatívou a aktivitou násobiť alebo utlmovať.

5. Racionalizácia spoločenských vzťahov v ekonomickej a vôbec v sociálnej činnosti ľudí, či už v podniku alebo mimo neho, nielen predpokladá, ale priamo vyžaduje inštrumentálnosť sociologických výskumov a demonštrovanie ich sociotechnickej účelovosti. V diagnostike, terapii a prevencii oproti disfunkčnosti, ale hlavne hľadaním spoločenských podmienok pre eufunkčné pôsobenie prvkov a celopodnikových štruktúr i odvetvovej sústavy, môžu sociologické bádania splniť očakávania, ktoré do nich vkladá tvoriaci sa ekonomický model riadenia poľnohospodárstva a celého poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu.

Z naznačených pozícií koncipovaný sociologický výskum zahrňuje v sebe predovšetkým účelové ekonomické hľadisko existencie a fungovania sociálneho organizmu vo sfére poľnohospodárstva, príp. organicky nadväzujúcich odvetví v oblasti výživy z hľadiska sociálnej interakcie. Predchádzajúci štrukturálny moment je tu vlastne doplnený o jeho ekonomickú a tým aj základnú sociálnu funkčnosť, čo ale neznamená, že mimoekonomické ciele nehrajú vo sfére výroby neraz aj určujúcu úlohu. Tým sa dostáva takto pochopené sociologické bádanie za hranice úzkej „odvetvovej“ izolovanosti; je nemysliteľné bez spoluúčasti alebo pri absencii sociológie práce, podniku, teórie riadenia, vedeckej organizácie, vlastnej ekonomiky a niektorých iných disciplín. Uvedená pozícia a hľadisko súčasne vyvolávajú jednu z nemálo dôležitých otázok: či konkrétne sociologické disciplíny, zaoberajúce sa účelovou činnosťou jednotlivých sústav národného hospodárstva, nemajú bližšie k ekonomickej teórii, resp. k aplikovaným ekonomickým disciplinám ako ku sociológii všeobecnej.

Organická nadväznosť konkrétnej sociológie na ekonomiku neznamená jej dopĺňovanie o špecifický aspekt sekundárnej disciplíny, ale vlastný sociologický pohľad na spoločenské procesy, ktoré spočívajú predovšetkým na báze ekonomických vzťahov. Tento prístup vychádza nielen z poznania, že nositeľom ekonomických vzťahov sú ľudia a že tieto vzťahy sú v spleti spoločenských vzťahov vo sfére materiálnej výroby základné. Zohľadňuje súčasne inštrumentálnu funkciu sociológie, výsledky ktorej takto cieľavedome hľadané môžu byť použiteľné ako pre nadpodnikovú spoločenskú prax riadenia, tak pre špičkových vedúcich pracovníkov, ekonómov, technikov a majstrov, či vedúcich skupín a vôbec pracovníkov v podnikoch.

Vzhľadom na historický vývoj, biologickú podstatu poľnohospodárskej prvo- i druhovýroby, týmto momentom determinovaný charakter služieb, modifikované možnosti aplikácie vedeckotechnickej revolúcie, zložitost riadenia a v dôsledku toho aj adekvátne výraznú sociálnu rolu človeka v tejto ekonomickej a



spoločenskej sfére činnosti, bude správne rozvíjať konkrétnu sociologickú disciplínu v rozsahu naznačeného komplexu ekonomickej a širšej spoločenskej činnosti ľudí. Charakter odvetvia poľnohospodárstva a výživy je určitým determinantom, ale nemôže byť prekážkou hľadania a využívania súvislostí s celou oblasťou ekonomickej i mimoekonomickej činnosti v rámci národného hospodárstva alebo celej spoločnosti.

Naznačili sme ekonomickú pozíciu k prístupu spoločenských vzťahov v sociálnych javoch poľnohospodárstva. Motiváciou je tu snaha po hľadaní primárnych príčin následného chovania, sociálneho napätia, konfliktných situácií a ich riešenia v záujme integračných procesov ako v malých, tak vo veľkých sociálnych skupinách.

Poľnohospodársky podnik, ako sociálna organizácia, je súčasne formou spoločenskej integrácie roľníkov. Socializuje najdôležitejšiu aktivitu - prácu a najdôležitejší záujem - dôchodok. Preto spoločenské väzby, ktoré tento sociálny systém vytvára, majú rozhodujúci význam pre pochopenie roľníckej situácie a zmien v postojoch, ku ktorým u neho dochádza v podniku, v užších i v širších komunitách (S a g a r a 1968).

Ako príklad súčasného sociálneho napätia medzi poľnohospodárstvom a jeho predvýrobnými odvetviami možno uviesť nerovnaké podmienky na trhu nákupu intenzifikačných faktorov a na trhu realizácie vlastných produktov. Zdroje sociálneho napätia v samotnom odvetví sú zase v nerovnakom ekonomickom postavení štátnych a družstevných podnikov. V samotných podnikoch spočíva napätie taktiež predovšetkým v rôznych spoločenských pozíciách, ktoré nemožno odmyslieť od ich ekonomických situácií. Nejde tu o absolutizovanie alebo vylúčnosť, ale o zdôraznenie základného vplyvu ekonomických vzťahov, spolu s ktorými pôsobia aj ostatné spoločenské vzťahy.

Logickým záverom vyššie uvedenej argumentácie je budovanie a rozvíjanie špeciálnej sociológie poľnohospodárstva, popri sociológii dediny (vidieka). Objektom jej skúmania je poľnohospodársky komplex ako sociálna sústava národného hospodárstva, s jej subsústavami až po základné štrukturálne prvky. Predmetom jej skúmania sú špecifické zákonitosti spoločenských vzťahov v sociálnej skupine či skupinách poľnohospodárstva, ich procesy a výtvyry v ekonomickej a vôbec v spoločenskej činnosti v komplexe mnohých ich sociálnych stránok. Makro- a mikrosociálny prístup k objektu a predmetu štúdia umožňuje chápať disciplínu buď globálne, národohospodársky, teda ako sociológiu poľnohospodárstva, alebo podnikove, teda ako sociológiu poľnohospodárskych podnikov.

Vzhľadom na uvedený prístup ku koncipovaniu a chápaniu zmyslu predmetnej sociologickej disciplíny by bolo možné v súlade s prof. K o h o u t o m (1968) hovoriť aj o „sociológii ekonomiky poľnohospodárstva“. Túto „terminologickú“ stránku ponecháme ďalšej výmene názorov, ktorá vzhľadom na naznačený obsah by mohla mať viac-menej sémantický charakter.

Nebudeme vypočítavať úlohy ani tematické okruhy problémov, ktoré možno a treba riešiť sociologickými metódami v oblasti spoločenských vzťahov pri rozvíjaní výrobných síl a výrobných vzťahov v celej sústave komplexu poľnohospodárstva a výživy, v jeho podsústavách a v skladbových prvkoch. Nenárokuje si nič viac ako podnietenie našich skromných síl na takú cieľovú funkčnosť rozvíjania sociológie a sociologických výskumov, ktoré by čo najefektívnejšie plnili sociotechnickú funkciu v procesoch racionálneho konania subjektívneho činiteľa v poľnohospodárstve a v naň nadväzujúcich ekonomických a sociálnych sférach.



Rozdielnosť názorov na objekt a predmet sociologického bádania sa prejavuje aj medzi rurálnymi sociológmi. Sú medzi nimi zástancovia určitej nedeliteľnosti sociológie, ale aj obhájcovia jej vnútornej diferenciacie na konkrétne aplikované disciplíny. Názory, ktoré vychádzajú z pozície dedinskej lokálnej spoločnosti a koncipujú sociológiu vidieka, hoci za predmet svojho záujmu považujú predovšetkým spoločenské vzťahy v poľnohospodárstve, sú v menšine. Prevalu získavajú stanoviská, ktoré rešpektujú lokálnu spoločnosť ako celok a štúdium jej spoločenských vzťahov ponechávajú sociológii vidieka.

Poľnohospodárstvo s jeho vnútornými a vonkajšími sociálnymi interakciami považujú za jeden relatívne autonómny štrukturálny prvok, ktorý je v zložitej sociálnej štruktúre československej komunity prevažne už v menšine, získava mnohé mimolokálne sociálne väzby, a preto koncipujú preň aplikovanú sociologickú disciplínu. Rozhodujúcim činiteľom rozvíjania modernej sociológie poľnohospodárstva je zásadná štrukturálna prestavba komunitárneho systému a spoločenské dôsledky organizačných, technických, ekonomických, kultúrnych a vôbec sociálnych zmien v samotnom odvetví agrokomplexu. Príspevok zdôvodňuje na základe viacerých argumentov objektívnu potrebu a predmet sociológie poľnohospodárstva, ktorá sa môže rozvíjať relatívne samostatne, v úzkej spolupráci so sociológiou vidieka a pri integrujúcom pôsobení všeobecnej sociologickej teórie.

## Literatúra

- HORÁKOVÁ E., 1968, Sociologie '66, Praha : 210—211.  
 KOHOUT F., 1968, Sociologie ekonomiky. Sociologický časopis, 5 : 00—00.  
 KŘENEK F., 1966, Úvod do sociologie vesnice a zemědělství. ES VŠZ, Brno.  
 KŘENEK F. a kol., 1968, Sociologie zemědělství. ES VŠZ, Brno : 2—3.  
 LEŠKOVÁ M. a kol., 1970, Úvod do sociologie dediny (vidieka) a poľnohospodárstva. Bratislava.  
 SAGARA D., 1964, O niektorých otázkach sociologického výskumu dediny. In: K problémom rozvoja marxistickej sociológie. Bratislava.  
 —, 1965, K niektorým otázkam sociológie, dediny, respektíve poľnohospodárstva. In: Aktuálne otázky marxistickej sociológie, Bratislava : 108—109.  
 —, 1968, Sborník Sociologie '66. Praha.  
 SCHIMMERLING H., 1968, Sociologie '66, Svoboda, Praha.  
 TAUBER J. a kol., 1965, Sociologie venkova. Praha.  
 TURI-NAGYOVÁ E. a kol., 1968, Niektoré vybrané state zo sociológie vidieka a poľnohospodárstva. Bratislava : 100—102.

Došlo dňa 14. 4. 1969

## К современному развитию социологии сельского хозяйства в Чехословакии

Различия взглядов на объект и предмет социологического обследования проявляются и среди социологов села. Среди них есть сторонники неделимости социологии и приверженцы ее внутреннего подразделения на конкретные дисциплины. Взгляды, исходящие из позиции сельского местного общества и преклоняющиеся к социологии села, хотя предметом своих интересов и считают прежде всего общественные отношения в сельском хозяйстве, представляют меньшинство. Преобладают те мнения, которые рассматривают местное общество как целое, а изучение его отношений предоставляют социологам села.

Сельское хозяйство с его внутренними и внешними социальными отношениями они считают сравнительно автономным структурным элементом, составляющим в сложной социальной структуре чсл. общества уже лишь меньшинство, приобретающее много неместных социальных зависимостей, в связи с чем социологи выделили для него прикладную социологическую дисциплину. Решающий фактор развития современной социологии сельского хозяйства — принципиальное структурное преобразование кол-

лективной системы и общественные последствия организационных, технических, экономических, культурных и вообще социальных изменений в рамках агрокомплекса. На основе многочисленных аргументов статья подчеркивает объективную потребность в предмете социологии сельского хозяйства, которая может развиваться относительно самостоятельно, в тесном сотрудничестве с социологией села при интегрирующем действии общей социологической теории.

### **On the Present Development of the Sociology of Agriculture**

Also among rural sociologists there is a difference of views regarding the object and subject of sociological research. There are supporters of a certain indivisibility of sociology, there are also defenders of its internal differentiation into concrete applied disciplines. Those who stress the local village society and cultivate sociology of the village, although they are interested above all in the social relations in agriculture, form a minority. Predominant are those who see the local society as a totality with the study of its social relations left to rural sociology.

Agriculture with its internal and external social interactions is considered as a single, relatively autonomous structural element, which, in the complexed social structure of the community in Czechoslovakia forms a minority, but has numerous extra-local social linkages, and an applied sociological discipline is being conceived for it. A decisive factor in the development of modern sociology of agriculture is the basic structural reconstruction of the community system and the social consequences of organizational, technical, economic, cultural, and other changes in the agrocomplex. This paper supports the objective need for the sociology of agriculture - relatively independent, but in close co-operation with rural sociology under the integrative function of the general sociological theory.

---

*Adresa autora:*

Ing. Dušan S a g a r a, CSc., Inštitút sociológie VÚEPVŽ, Bratislava, Vajanského nábr. 13

---